

Intencionalita myšlenková

Chápeme-li správně ve vší šíři původní význam slova „metafora“, pak nepochybně platí, že veškeré skutečnosti mají – kromě jiného – také významný metaforický charakter, totiž v tom, že poukazují mimo sebe na něco jiného, především na jiné skutečnosti. Tento jejich charakter je založen na jejich reaktibilitě (a ovšem druhotně také na reaktibilitě oněch jiných skutečností; tam však musí už jít o hledisko nějakého dalšího subjektu, obvykle vyšší úrovně). Mluvit na této rovině o intencích a intencionalitě má pouze podmíněný smysl. O skutečné intencionalitě (v plném smyslu) lze mluvit teprve na úrovni života, tj. aktivit živých bytostí. Ale od toho se významným způsobem liší intencionální charakter vědomí a myšlení. Myšlenková intencionalita spočívá především v tom, že je prostředkována určitým způsobem organizovaným vědomím. Zatímco tam, kde organismy reagují na určité podněty způsobem, který je statisticky nejpravděpodobněji „typický“ (zatímco výjimky jsou jen okrajové a tím vzácnější, čím více se vzdalují od oné „typičnosti“), vědomí umožňuje živým bytostem i na nižších úrovních, než je lidská, jisté odchylky, které mají svou vlastní specifickou a typičnost, jež je neodvoditelná od oné typičnosti před jakoukoli intervencí vědomí. Také vědomí je jednou z forem reaktivity, ale příznačné pro tuto novou formu reaktivity je to, že nikdy nejde o pouhou okamžitou reakci na okamžitý podnět, nýbrž že do hry vstupují dosavadní zkušenosti zpracované za pomoci určitých prostředků, které nemohou být prostě převedeny na jiné (předmětné) skutečnosti, ani z nich odvozeny. Tyto „prostředky“ nám nejsou zejména na nižších (předlidských) úrovních dostatečně průhledné; mluví se to např. o reflexech (podmíněných a nepodmíněných), o instinktech apod. Náš zvláštní zájem míří ovšem k takovým „prostředkům“, které umožňují lidským bytostem daleko větší uvolnění („svobodu“) od zaběhaných stereotypů a tím i mnohem méně předvídatelnou formu reakcí i na situace značně složité, vymykající se možnostem vypracování nějaké typičnosti a tedy opakování téhož. Toto uvolnění vede ovšem zároveň k tomu, že se lidské bytosti nejprve cítí být konfrontovány s čímsi neznámým, neprůhledným a chaotickým. Řešení pak nacházejí v jakýchsi „náhradních“ prostředcích, kde se mimořádného postavení a funkce dostává jazykové strukturovanosti vědomí (a myšlení). Vědomím intencím se pak dostává možnosti mínit i to, co nepředstavuje okamžitý popud, ale co je jakoby uchopováno jinak než prostřednictvím smyslů. Nejdůležitější funkcí myšlenkové intencionality je právě možnost intencionálně se zaměřit i k něčemu, co nám neposkytují smyslové vjemy.

(Písek, 040918-1.)